

ΤΗΣ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ ΤΟΥ ΣΤΡΑΒΩΝΟΣ. λέ

Κατὰ τὸν Πλίνιον (1), ὁ Πυθίας εἶπεν, ὅτι εἰς τὴν Θούλην ἦγον ἐξάμηνος νύξ καὶ ἐξάμηνος ἡμέρα. Τοῦτο, ἀληθῶς συμβαῖνον εἰς τὸν Πόλον, ὅπου ὁ Πυθίας οὔτ' ὑπῆγεν, οὔτ' ἐμπόρει καὶ ὑπάγη, περὶ τῆς Θούλης εἶναι ψεῦδος ἀναιδέστατον. Ἀλλὰ τίνα νὰ πιστεύσωμεν; τὸν Πλίνιον, ἢ αὐτὰ τοῦ Πυθίου τὰ λόγια, τὰ ὅποια μᾶς ἐφύλαξε ῥητῶς ὁ Γεμῖνος; « Ἐπὶ » δὲ τοὺς τόπους τούτους δοκεῖ καὶ Πυθίας ὁ Μασσαλιώτης » παρῆναι· φησὶ γοῦν ἐν τοῖς Περί Ὠκεανοῦ πεπραγματευμένοις » αὐτῷ, ὅτι Ἐδείκνυον ἡμῖν οἱ βάρβαροι, ὅπου ὁ » ἥλιος κοιμάται. Συνέβαινε γὰρ περὶ τούτους » τοὺς τόπους, τὴν μὲν νύκτα παντελῶς μικρὰν » γίνεσθαι, ὥρων οἷς μὲν δύο, οἷς δὲ τριῶν ὡς » μετὰ τὴν δύσιν, μικροῦ διαλείμματος γενο- » μένου, ἐπανατέλλειν εὐθέως τὸν ἥλιον (2)». Καὶ σημείωσε, ὅτι ὁ Γεμῖνος, λαλῶν προοδικῶς περὶ τοῦ διαφόρου μεγέθους τῶν ἡμερῶν κατὰ τὴν διαφορὰν τῶν κλιμάτων, καταστά καὶ εἰς τὴν ἐξαμηνιαίαν ἡμέραν, ὅπου ὁμοίως δὲν ἀναφέρει κάκεινός ἐνόμα· « Πέρας δὲ, ἔστι τις χώρα πρὸς ἄρκτον κει- » μένη, ἐν ἣ ὁ μὲν πόλος κατὰ κορυφὴν γίνεται... ἡ μεγίστη » δὲ ἡμέρα παρ' αὐτοῖς ἐξαμηνιαία γίνεται, ὁμοίως δὲ καὶ ἡ » νύξ ». Εἶναι ἀκόμη καὶ τοῦτο σημειώσεως ἄξιον, ὅτι ὁ Στράβων, ὅστις οὔτε τὰς ἀληθείας τοῦ Πυθίου πιστεύει, καὶ τὰ ψεύσματά του μὲ πολλὴν πικρίαν ἐλέγχει, περὶ τούτου ὁμοίως

(1) Plin. lib. II, cap. 75.

(2) Γεμῖνου, Εἰσαγωγ. εἰς τὰ φαινόμενα. ἴδ. Petav. Uranolog. pag. 22.

σιωπᾶ καὶ δαικίως, ἐπειδὴ, ἢ δὲν τὸ εἶπεν ὁ Πυθίας, ἢ ἂν τὸ εἶπε, τὸ ἀνάφερειν ἐξ ἐπιστήμης εἰς αὐτὸν τὸν Πόλον, καὶ ὄχι ἐξ αὐτοψίας εἰς τὴν Θούλην (1).

Παρόμοιον ἴσως εἶναι καὶ ὃ,τι λέγει ὁ Πλίνιος, μάρτυρα φέρον τὸν Πυθίαν, περὶ τῆς πλημμύρας τοῦ Ὠκεανοῦ, ἥγουν ὅτι ὑπὲρ τὴν Βρεταννίαν ἡ θάλασσα ἀνέβαιεν εἰς ὀγδοήκοντα πηχῶν ὕψος. **Octogenis cubitis supra Britanniam intumescere æstus Pytheas Massiliensis anctor est (2).**

(1) Εἰς τὰ ἀπὸ κακῆν νόησιν τῶν ἀναγνωσκομένων σφάλματα τοῦ Πλινίου πρόσθεσι καὶ τῶν ἀντιγραφίων του τὰ παροράματα, καὶ ὅσα ἐσφαλὲν αὐτὸς ἐξ ἀπρῶσιξιας. Διὰ τὴν συντάξιν τὸ πολὺτιμον αὐτοῦ σύγγραμμα, τὸ ὁποῖον εἶναι ἀληθῆς Ἐγκυκλοπαιδεία, ἀναγκάσθη ν' ἀναγνώσῃ ὅλα τῶν παλαιῶν τὰ συγγράμματα. Εἰς τόσον μακρὰν καὶ τόσον ποικίλης ὕλης ἀνάγνωσιν ἔτον ἀδύνατον νὰ μὴ συγχέῃ κάποτε καὶ τὰ πρόσωπα καὶ τὰ πράγματα. Νὰ ἀναθεωρήσῃ καὶ νὰ διορθώσῃ τὸ βιβλίον του, ἔχρειάζετο ἄλλο τόσον μέρος ζωῆς, ὅσον ἔζησε νὰ τὸ συντάξῃ. Παραδείγματός χάριν, περὶ τῆς ὁποίας εἶναι ὁ λόγος Θούλης, πιθανὸν ὅτι τὸν ἀπάτησεν ἡ μνήμη του, ὥστε ν' ἀποδώσῃ εἰς τὸν Πυθίαν, ὃ,τι εἶπεν ὁ σύγχρονος τοῦ Πυθίου Ἀντώνιος Διογίνης εἰς τὴν μυθιστορίαν ἐπιγραφομένην, **Τὰ ὑπὲρ Θούλην ἅπαντα (Φώτ. κώδ. ρζς', σελ. 361).** Ἀλλὰ οὐδ' ὁ Ἀντώνιος δὲν λέγει, ὅτι εἰς τὴν Θούλην ἐγένετο ἐξαμηνιαία ἡ ἡμέρα, ἀλλ' ὑπὲρ τὴν Θούλην «**Τὰ ὑπὲρ τὴν Θούλην ἅπαντα θείσασθαι... οἶον, ὡς ἔστιν ἐνίοις δυνατὸν κατὰ κορυφὴν τὴν ἄρκτον εἶναι καὶ τὴν νύκτα μηνιαίαν, καὶ ἔλαττον δὲ, καὶ πλέον, καὶ ἐξαμηνιαίαν δὲ, ΚΑΙ Τὸ ἔσχατον, ἐνιαυσιαίαν...**» ἀλλὰ καὶ τὴν ἡμέραν συμβαίνειν ταύταις ἀνάλογον». Τῆς ῥήσεως ταύτης τὸ μυθῶδες μέρος εἶναι τοῦτο, **ΚΑΙ Τὸ ἔσχατον ἐνιαυσιαίαν.**

(2) Plin. lib. II, cap. 97.

Τίς ἔχει νὰ μᾶς ἀποδείξῃ, ὅτι τοιαύτη ὑπερβολὴ ἐκδόθη ἀπὸ τὸ σῶμα τοῦ Πυθέου, καὶ δὲν εἶναι πιθανώτερον τοῦ Πλίνιου, ἢ τῶν ἀντιγραφῶν, τῆς ἀπροσεξίας γέννημα; Ἐάν εἰς τόπον τῶν Ὀγδοήκοντα, Octogenis, βάλῃς Ὀκτώ, Octo (1), καὶ λογίσῃς ἴσον ἐνὸς ἡκαστοῦ ποδὸς τὸν πῆχυν, θέλεις εὐρεῖν τὸν Πυθέαν σύμφωνον μὲ τὰς σημερινὰς παρατηρήσεις, κατὰ τὰς ὁποίας εἰς τὴν δυτικὴν παραλίαν τῆς Γαλλίας, ἢ πλημμύρα τοῦ Ὠκεανοῦ ἀναβαίνει εἰς πόδας δώδεκα τὸ συνήθες (2). Ἀλλὰ καὶ ἂν ὑποθέσωμεν ἰσορρημένον ἀπὸ τὸν Πυθέαν, ὅτι παράνω τῆς Βρετανίας ἢ πλημμύρα τοῦ Ὠκεανοῦ ἀναβαίνει εἰς ὀγδοήκοντα πηγῶν ὕψος, οὐδὲ οὕτως ἐψεύσθη ὁ Πυθέας, ἔάν μόνον τὸ ἰσόρησεν, ὡς κάποτε γινόμενον, καὶ ὄχι ὡς συνήθως συμβαῖνον, καθὼς τὸ ἐνόησεν ὁ Πλίνιος. Ἐάν εἰς τὰς παράνω τῆς Βρετανίας νήσους, τὰς ὀνομαζομένας Ὀρκάδας, ὡς ὁμολογοῦν οἱ σημερινοὶ τῆς φύσεως ἱστοριογράφοι (3), ὅταν πνέωσιν ἄνεμοι σφοδρότατοι, ἢ πλημμύρα ἀνα-

(1) Δοκτεῖ νὰ πιθανολογήσῃ τὴν τοιαύτην σύγχυσιν τῶν ἀριθμῶν ἄλλη σύγχυσις ἀντίστροφος εἰς τὸν Σολῖνον (*Solin. Polyhist. cap. XXV. Orcades... numero tres*, λέγει ὁ ἱστορικὸς οὗτος. Ὁ Πτολεμαῖος ὁμοίως ἀριθμεῖ τριάκοντα τὰς Ὀρκάδας νήσους· ὅθεν φαίνεται, ὅτι εἶχε γραφικὸν σφάλμα εἰς τὸν Σολῖνον τὸ tres, τρεῖς, ἀντὶ τοῦ TRIGINTA, τριάκοντα.

(2) *Nouv. dictionnaire d'hist. natur. tom. XIV, pag. 321.*

(3) *Buffon, Histoir. natur. tom. III, pag. 14 (Preuv. de la theor. de la terr. articl. 12) édit. Didot. ἴδε καὶ Brisson, Dictionnaire de Physiq. tom. IV, pag. 160.*

βαίτη εἰς 200 ποδῶν ὕψος, ὁ Πυθίας, ἀντί νὰ ψευσθῆ, ἐμετρίασε πολὺ, λέγων 80 πήχεις, ἦγουν πόδας 120.

Δὲν ἐμπορεῖ τις ν' ἀρνηθῆ, ὅτι εἰς τὰ σωζόμενα τοῦ Πυθέου ἀποσπάσματα εὐρίσκονται καὶ μυθώδη τινα, ἢ ἀπ' αὐτὸν πλασθέντα, ὡς θέλουν ὁ Πολύβιος καὶ ὁ Στραβῶν, ἢ μᾶλλον ἐλαφρῶς ἐξ ἀκοῆς πιστευθέντα· ἀλλ' ὅμως εἰς τὸν Πυθέαν μένει τὸ πρατέρημα καὶ τῆς ἀνακαλύψεως πολλῶν ἀλήθειῶν, καὶ ἡ θόξα τοῦ πρώτος αὐτὸς νὰ μεταχειρισθῆ ἐς τὸν διορισμὸν τῆς θέσεως τῶν πόλεων ἀστρόνομικᾶς παρατηρήσεις. Πρῶτος ἔτι ὁ Πυθίας ἐπεχείρησε νὰ αἰτιολογήσῃ τὰς πλημμύρας τοῦ Ὠκεανοῦ, ὡς λέγει ὁ Πλούταρχος (1), καὶ ὡς ἠθέλαμεν τὸ μάθειν ἀκριδέστερον, ἀν ἐσώζετο τὸ μνημονευόμενον ἀπὸ τὸν Γεμῖνον (2) Περὶ Ὠκεανοῦ σύνταγμα τοῦ Πυθέου. Πρῶτος ἀκόμη ὁ Πυθίας ἐγνώρισεν εἰς τοὺς Ἕλληνας τὴν Βαλτικὴν θάλασσαν (3), καὶ τὰ ἐπέκεινα τῆς Βαλτικῆς, εἴτε ἡ Θούλη εἶναι, ὡς νομίζουσι τινές, ἢ νῦν ὀνομαζομένη Σχετλανδία, εἴτε, κατὰ γνώμην ἄλλων, ἡ Ἰσλανδία.

Ἀλλ' ὅσα ὠνόμασεν, ἢ ἱστορήσεν, ὁ Πυθίας εἰς τὸ σύγγραμμά του, ὡς αὐτόπτης τὰ ἱσώρησεν, ἢ ἀπ' ἄλλους

(1) Περὶ τῶν ἀρεσκόντ. τοῖς φιλοσόφ. γ', 17.

(2) Ἰδ. Petav. Uranolog. pag. 22.

(3) Κατὰ τὸν Πλέμιον, ἡ Βαλτία τοῦ Λαμψακηνοῦ Ξενοφῶντος, καὶ ἡ Βασίλεια τοῦ Πυθέου εἶναι ἡ αὐτή· Xenophon Lampsacenus, a litore Scytharum tridui navigatione, insulam esse immensæ magnitudinis, BALTIAM tradit : eandem Pytheas BASILIAM nominat. Flin. lib. IV, cap. 13.

ΤΗΣ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ ΤΟΥ ΣΤΡΑΒΩΝΟΣ. 19^ο

ἀκούσας, τὰ ἐκόμψασεν ὡς ἴδια; Τὸ ἀπόρημα τοῦτο ἐλύθη
διαφόρως μεταξὺ τῶν παλαιῶν, καθὼς καὶ μεταξὺ τῶν νέων.
Καὶ εἰς ἐκείνους, ὡς εἰς τούτους, εὐρέθησαν οἱ πιθεύσαν-
τες ὅτι ὁ Πυθέας ἐπέρασε τὸ ἱερὸν ἀκρωτήριον (1), καὶ
ἐπροχώρησεν εἰς τὰς Βρεταννικὰς νήσους, καὶ πολὺ τούτων
ἐπέκεινα ἕως τὴν Θούλην· καὶ πάλιν ἄλλοι, οἱ ὅποιοι ἐξεναντίας
καὶ τὸ ταξείδιον τοῦ Πυθέου, ὡς εἶπα (2), ἀρνήθησαν, καὶ
τὸν Πυθέαν αὐτὸν ψευδολόγον ἀναιδέσατον ὡς ἀποδείξωσιν ἐτόλ-
μησαν. Ἐπειδὴ ὁ σκοπός μου εἶναι νὰ ἐκθέσω μόνον συντόμως
τοὺς πρὸ τοῦ Στράβωνος Γεωγράφους, καὶ ὄχι νὰ παραδώσω
ἀκριβῆ τῆς παλαιᾶς γεωγραφίας ἱστορίαν, ὅστις ἐπιθυμεῖ πλη-
ρεςέραν εἰδήσιν περὶ τοῦ Πυθέου, τὸν πέμπω εἰς τῶν νεωτέρων
τὰ συγγράμματα (3), ἐκ τῶν ὁποίων θέλει αὐτὸς κρίνειν, ὅτι
πρέπη νὰ γένη τῆς μιᾶς ἢ τῆς ἄλλης μερίδος, ἢ τὸ ἀσφαλέστε-
ρον νὰ ἐπέχη καὶ περὶ τῶν δύο.

Ἐὰν ἐφαίη εἰς τινὰς ἀμφίβολος ὁ χρόνος τῆς ζωῆς τοῦ Πυ-

---

(1) Ἀκρωτήριον τῆς Ἰσπανίας, ὀνομαζόμενον τὴν σήμερον, Cap Saint-Vincent.

(2) Ἀνωτέρ. σελ. 18^ο.

(3) Τῶν Γερμανῶν, Μαννέρτου, Mannert, Geographie der Griechen und Römer, 1788, tom. I, pag. 72 - 84, καὶ Σπρηγγέλου, Sprengel, Geschichte der wichtigsten geographischen Entdeckungen, 1792, pag. 57, 80-83· καὶ τοῦ Γάλλου Γοσσελίνου, Géographie des Grecs analysée, 1790, τὸν Πίνακα λέξ. Pytheas, καὶ τοῦ αὐτοῦ, Recherches sur la Géographie systématique et positive des anciens, εἰς τόμους 4, 1798-1813, τοὺς Πίνακας, λέξ. Pytheas.

Θέου, πολὺ ἔτι σκοτεινότερον εἶναι τὸ πότε ἔζησεν Εὐθυμένης ὁ Μασσαλιώτης, καὶ ἂν ἦναι προγενέστερος ἢ μεταγενέστερος ἀπὸ τὸν συμπολίτην αὐτοῦ Πυθαγόαν. Ἀπορῶ πόθεν εἴκασαν τινὲς ὅτι ἦτο σύγχρονος τοῦ Πυθαίου (1). Τοῦτο μόνον εἶναι βέβαιον, ὅτι συγκαταλέγεται ἀπὸ τὸν Μαρκιανὸν (2) μετὰ τοὺς Γεωγράφους· καὶ ὁ Πλούταρχος τὸν ὀνομάζει μίαν μόνην φοράν μεταξὺ τῶν αἰτιολογησάτων τὰς ἀναβάσεις τοῦ Νείλου φυσιολόγων (3). Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς (4) μνημονεύει καὶ ἰστορίαν Εὐθυμένους, ἐπιγραφομένην Χρονικά· ἀλλ' εἶναι ἄδηλον, εἴτε τοῦ αὐτοῦ μετὰ τὸν Μασσαλιώτην, εἴτε ὁμωνύμου ἄλλου τινὸς Εὐθυμένους.

Ἔως ἐδῶ ἡ παλαιὰ γεωγραφία, ἂν ἐξαιρέσῃς ὀλίγας τινας ἀστρονομικὰς παρατηρήσεις τοῦ Πυθαίου, ἐπεριωρίζετο εἰς μόνην τῶν διασημάτων ἀπὸ τόπου εἰς τόπον καταμέτρησιν. Ἀλλ' ἀπ' ἐδῶ ἀρχίζει νὰ γίνεται μᾶλλον καὶ μᾶλλον φιλοσοφικωτέρα, μεταχειριζομένη τὴν βοήθειαν τῆς ἀστρονομίας. Ἀρχηγὸς τῆς φιλοσοφικῆς ταύτης γεωγραφίας ἐσάθη Ἐρατοσθένης ὁ Κυρηναῖος, μαθητὴς Ἀρίστωνος τοῦ Χίου εἰς τὰς Ἀθήνας.

Αὐτὸς ἐπροσκαλέσθη ἀπὸ Πτολεμαῖον τὸν τρίτον, καὶ ἐδιωρίσθη ἐπιστάτης καὶ φύλαξ τῆς Ἀλεξανδρινῆς βιβλιοθήκης, περιφήμου καὶ δι' ὅσα ἔσπειρεν εἰς τὸν κόσμον φῶτα, καὶ

(1) Sprengel, Geschichte der wichtigsten geographischen Entdeckungen, pag. 82.

(2) Περίπλ. ἐν τῇ Συλλογ. τῶν κατ' ἐπιτομ. Γεωγράφ. τόμ. Α, σελ. 444, ἔκδ. Βιέννης 1807.

(3) Πλούταρχ. Περί τῶν ἀρεσκόντων τοῖς φιλοσόφ. δ', I.

(4) Στρωματ. βιβλ. α, σελ. 327.

ΤΗΣ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ ΤΟΥ ΣΤΡΑΒΩΝΟΣ. μά

δι' ὅσον ἐπρόξενησ' ἔπειτ' ὁ ἀφανισμός της σκότος. Ἀπὸ τὸν εἰς αὐτὸν ἐμπιστευθέντα μεγάλον τοῦτον θησαυρὸν τρεφομένη ἢ σπουδῇ κατέστησε πολυμαθέστατον φιλόλογον (1) τὸν Ἐρατοσθένην. Ἀλλὰ, καθὼς συμβαίνει συνήθως εἰς τοὺς ἐξεύροντας πολλά νὰ τὰ ἐξεύρωσι, κατὰ τὸν Ὀμηρικὸν Μαργίτην, ὅστις

Πόλλ' ἠπίσχετο ἔργα, κακῶς δ' ἠπίσχετο πάντα,

ὁ Ἐρατοσθένης ἐνομιζέτο ἀπὸ τοὺς συγχρόνους λόγιος ἐπιπολαίου γνώσεως καὶ ἐπιστήμης εἰς ὅσα ἐπαγγέλλετο (2). Ὄθεν καὶ τὸν ἐπωνόμαζαν, ἄλλοσθ' ἀπὸ τὸ γελοῖον, καὶ ἄλλοι ἴσως διὰ τραγικώτερον ἄλλο ψυχῆς πάθος, ΒΗΤΑ (3), σημαίνοντες μὲ τοῦτο, ὅτι εἰς πασαιμίαν ἐπιστήμην ἰδίως εἶχε τὰ δευτε-

---

(1) Λέγω Φιλόλογον, διότι πρῶτος ὁ Ἐρατοσθένης ἔδωκεν εἰς ἑαυτὸν τὸνομα τοῦτο εἰς τὴν αὐτὴν ὁποίαν σημασίαν τὸ μεταχειρίζονται οἱ Γάλλοι (Philologue) καὶ πολλοὶ ἀπὸ μᾶς, καὶ αὐτὸ, καὶ τὸ παράγωγον αὐτοῦ Φιλολογία (Philologie). Ὁ Σουετώνιος λαλῶν περὶ σοφοῦ τινος Ῥωμαίου, Ἀττηίου, λέγει: *Philologi adpellationem adsumpsisse videtur: quia sicut Eratosthenes, qui primus hoc cognomen sibi vindicavit, multipicli variaque doctrina censebatur. Sueton. De illustrib. Grammatic. cap. X.*

(2) Τοῦτο σημαίνει καὶ ὁ Στράβων, ὅταν λέγῃ περὶ τοῦ Ἐρατοσθένους: «Μέσος ἦν τοῦ τε βουλομένου φιλοσοφεῖν καὶ τοῦ μὴ θάρσ' ἢ ῥοῦντος ἐγχειρίζειν ἑαυτὸν εἰς τὴν ὑπόθεσιν ταύτην, ἀλλὰ μόνον ἕως ἄχρι τοῦ δοκεῖν προϊόντος (τόμ. Α, σελ. 19 ἐμ. ἐκδ.)». Καὶ πάλιν: «Οὐκ ἀκριβεῖς, ἀλλ' ὄλοσχερεῖς ποιῆται τὰς ἀποφάσεις, τρόπον ἕνα ἐν μὲν τοῖς γεωγραφικοῖς μαθηματικῶς, ἐν δὲ τοῖς μαθηματικοῖς γεωγραφικῶς ὄν (σελ. 121)».

(3) Ἰδ. Σουίδ. λέξ. Ἐρατοσθένης· καὶ Μαρκιαν. Περιπλ. σελ. 444.

ρεΐα, οὐδ' ἦτο πρῶτος εἰς καμμίαν. Ὅπως ἂν ἦναι, ὁ Ἐρατοσθένης, ἂν ὄχι κατ' ἄλλα, μόνος ὁ φθόνος τοῦμα ἢ ἀρνηθῆ, ὅτι δὲν ἐχρημάτισε τῆς γεωγραφίας τὸ ἌΔΦΑ.

Αὐτὸς πρῶτος, ὀδηγούμενος ἀπὸ τοῦς πρὸ αὐτοῦ, ἐξαίρετως τὸν Μασσαλιώτην Πυθέαν, καὶ ἀπὸ πολλὰς ἄλλας εἰδήσεις χωρῶν καὶ πόλεων, ὅσας ἀνεκάλυψαν αἱ ἐκστρατεΐαι τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ, ἐτελείοποίησε τὸν πίνακα τοῦ Ἀναξιμανδρου, καὶ ἐσύνταξε γεωγραφικὸν ὁλόκληρον σύστημα, σπριγμένον εἰς ἀστρονομικὰς παρατηρήσεις καὶ δηρημένον εἰς τρία βιβλία, τὸ ὁποῖον μὲ παραλλαγὴν τινα ἠκολούθητε, καὶ κατ' ἐπιτομὴν περιέλαβεν εἰς τὰ δύο πρῶτα τῆς γεωγραφίας του βιβλία ὁ Στράβων.

Τὸ παρὰ τὰλλα τοῦ Ἐρατοσθένους ἐνδοξότερον προτέρημα εἶναι ἡ ἐπιχείρησις τῆς ἀναμετρήσεως ὅλης τῆς γῆς· περὶ τῆς ὁποίας, παρὰ τὸν Στράβωνα (1), πρέπει ἢ ἀναγνώσῃ τις καὶ τοὺς ὅσοι ἐκ τῶν νεωτέρων, ἐλάλησαν διεξοδικῶς περὶ αὐτῆς, χωρὶς ὁμῶς νὰ δίδῃ μεγάλην πίσω εἰς τοὺς δυσχυριζομένους, ὅτι ἡ τοιαύτη ἀναμέτρησις ἦτο λείψανον σοφίας ἔθνους ἀρχαιοτέρου, ἔθνους ἀνωλύμου, τὸ ὁποῖον ἠκμασε πρὸ τοῦ κατακλισμοῦ (2). Τοιαύτη δόξα δὲν ὑποδέτε βέβαια πράγμα ἀδύνατον· ἀλλ' εἶναι, νομίζω, εὐλογώτερον καὶ ἀσφαλέστερον, τὰ γνωστὰ καὶ γραμμένα ἀπὸ ἔθνους γνωστοῦ ἀνδρα γνωστοῦ, νὰ ἀποδίδωνται εἰς τὸ ἔθνος τοῦτο, παρ' ὅ,τι δύναται τίς νὰ εἰκάσῃ, ἢ νὰ φαντασθῆ, ἕως ποῦ ἐπρο-

(1) Γεωγραφ. τόμ. Α, σελ. 146 καὶ 170.

(2) ἴδ. Bailly, *Histoire de l'Astronomie ancienne*. pag. 77.

ΤΗΣ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ ΤΟΥ ΣΤΡΑΒΩΝΟΣ. μγ^ο

χώρησαν αἱ ἐπισήμαι εἰς ἀνθρώπους, τῶν ὁποίων οὔτε βιβλία
νά δείξη, οὔτ' ἐθνικὸν ὄνομ' ἀκριβῶς ἔχει νά διορίσῃ.

Κατὰ τὸν Ἐρατοσθένην, ἡ περίμετρος τῆς γῆς εἶναι 252,000
σταδίων (1). Πρὸ ταύτης ἄλλη μέτρησις τῆς γῆς εἰς Ἑλληνικὰ
συγγραμματα δὲν φαίνεται παρὰ τὴν μνημονευθεῖσαν ἀπὸ τὸν
Ἀριστοτέλην (2) τῶν 400,000 σταδίων, ὡς δόξαν τῶν μαθη-
ματικῶν τοῦ καιροῦ τοῦ. Δὲν μὲ λανθάνει ἡ γνώμη τῶν δι-
ισχυριζομένων ὅτι αἱ δύο μετρήσεις αὗται δὲν διαφέρουσι σχεδὸν
πλὴν εἰς τὸνομα, καὶ ἐξισάζονται παρολίγον, ἂν ὑποθέσῃς δύο
διάφορα στάδια, τὸ μὲν τοῦ Ἐρατοσθένους ἐξ ἐκείνων τῶν
ὁποίων 700 κάμνουσι βαθμὸν περιφερείας ἓνα, τὸ δὲ τοῦ
Ἀριστοτέλους ἐξ ἐκείνων τῶν ὁποίων 1111 ἀποτελοῦσι τὸν
αὐτὸν βαθμὸν (3). Τὴν αὐτὴν ἐξίσωσιν προσαρμόζουσι καὶ

---

(1) Ὁ δὲ Κλεομήδης (Κυκλικ. θεωρ. σελ. 55) ἐνόμιζε 250,000
σταδίων τὴν μέτρησιν τοῦ Ἐρατοσθένους. Τὰ 252,000 στάδια ἰσοδυνα-
μοῦσι, κατὰ τὴν ἐκτίμησιν τοῦ Πλινίου (Lib. II, cap. 108) καὶ τοῦ
Οὐίτροντιου (De architectur. lib. I, cap. 6, § 9), μὲ 31500 μίλλια
Ῥωμαϊκὰ ταῦτα δὲ πάλιν ἐξισάζων μὲ 6300 μίλλια γερμανικὰ ὁ Σειδέλιος
(Seidel, Eratosthen. geographic. fragm. pag. 58), εὕρισκει 900
μίλλια γερμανικὰ διαφέρουσαν τὴν μέτρησιν τοῦ Ἐρατοσθένους, ἀπὸ
τὴν μέτρησιν τῶν νεωτέρων, συμποσομένην εἰς ὄχι πλεיותרὰ τῶν
5400 μιλίων.

(2) Ἰδ. ἀνωτέρ. σελ. λ'.

(3) Οἱ 360 βαθμοὶ, εἰς τοὺς ὁποίους διακεῖται ἡ περίμετρος τοῦ
κύκλου, πολυπλασιαζόμενοι μὲ τὸν ἀριθμὸν 1111, γίνονται στάδια
399,960 (ἤγουν παρολίγον 400,000)· ἂν τοὺς πολυπλασιάσῃς μὲ
700, εὕρισκεις ἀκριβῶς τὸν ἀριθμὸν 252,000 τῆς ἀναμετρήσεως τοῦ
Ἐρατοσθένους. Αἱ ἄλλαι τρεῖς ἀναμετρήσεις τῆς γῆς, εἶναι 300,000,
240,000, καὶ 180,000 στάδια.

εἰς ἄλλας τρεῖς ἀναμετρήσεις διαφόρους τῆς γῆς, στηριζόμενοι εἰς τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν τῆς διαφορότητος τῶν σαδίων (1). Ἡ πιθανότης τῆς ὑποθέσεως δὲν εἶναι ὀλίγη· τόσον ὁμως ἀπέχει τοῦ νὰ ᾖ κοινὴ μεταξὺ τῶν ὅσοι ἔγραψαν περὶ τῆς ἀρχαίας γεωγραφίας, ὥστε καὶ ἐπολεμίδῃ ἰσχυρῶς ἀπὸ ἄλλους Γεωγράφους (2).

Καὶ εἰ ὑποτεθῆ ὁμως, ὅτι ἡ ἀναμέτρησης τῆς γῆς ᾖ τὸν εὐρημα ἀρχαιότερον τοῦ Ἐρατοσθένους, ἡ δόξα ὁμως τῆς εὐρέσεως μένει ὅλη εἰς αὐτὸν, ἐπειδὴ πρῶτος αὐτὸς ἐπεχείρησε νὰ τὴν ἀποδείξῃ μεθοδικῶς, καὶ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς μετ' αὐτὸν Γεωγράφους καὶ Ἀστρονόμους, μέχρι τοῦ Πτολεμαίου, ὡς ἐπινοηθεῖσαν ἀπ' αὐτὸν καὶ τὴν ὠμολόγησαν καὶ τὴν ἐμεταχειρίσθησαν εἰς τὰς παρατηρήσεις αὐτῶν. Σχεδὸν δύο χιλιάδας ἐτῶν πρὸ τοῦ Κοπερνίκου ἐδόξασεν, ἢ μᾶλλον εὐτυχῶς ἐμάντευσεν, ὁ Πυθαγορικὸς Φιλόλαος (3) τὴν κίνησιν τῆς γῆς,

---

(1) Bailly, *Histoir. de l'Astronom. ancienne*, pag. 77, *Histoir. de l'Astronom. modern.*, tom. I, pag. 145—168, 505 — 533. Gosselin, *Recherch. sur la géograph. systémat. et positiv. des anciens*, tom. IV, pag. 289—400.

(2) Mannert, *Geograph. der Griech. und Röm.*, tom. 1, pag. 200-207. — Köler, *Allgemeine Geograph. der Alten*, tom. 1, pag. 12-21 et 98-161.

(3) Δὲν εἶναι βίβαιον, ἂν ἡ περὶ τῆς κινήσεως τῆς γῆς δόξα εἶναι τοῦ Φιλολάου· ἐπισηθῆ ὅστις τὴν ἀποδίδει εἰς αὐτὸν Πλούταρχος (Περὶ τῶν ἀρεσκ. τοῖς φιλοσόφ. Γ, 13), ὁ αὐτὸς ἄλλου (Αὐτ. Β, 24, καὶ Περὶ τοῦ ἐμφανισμοῦ προσώπ. τῷ κύκλ. τῆς σελήν. § 6) λέγει, ὅτι ὁ διδάξας τῆς γῆς τὴν κίνησιν ᾖ τὸν Ἀρίσταρχος·

ΤΗΣ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ ΤΟΥ ΣΤΡΑΒΩΝΟΣ. μέ

δόξαν και αὐτήν, ὡς ἐφαντάσθη ὁ Ἱστοριογράφος τῆς ἀστρονομίας (1), παλαιότεραν τοῦ Φιλολάου, γεννημένην εἰς τὰς κεφαλὰς τῶν πρὸ τοῦ κατακλιτισμοῦ ἀνθρώπων· ἡ τιμὴ τῆς δόξης ὁμοίως δὲν ἀνήκει τόσον εἰς τὸν Φιλόλαον, ὅσον εἰς τὸν ἀποδείξαντα τὴν κίνησιν μεθοδικῶς Κοπέρνικον.

Τοῦ Ἐρατοσθένους τὸ γεωγραφικὸν σύστημα, ἀν τὸ παραβάλλῃς μετὰ τὰς σημερινὰς ἡμῶν γεωγραφίας, εἶναι ἀναμφισβότως κατὰ πολλὰ ἑλλιπέστατον. Ἀλλ' ἐκεῖνος μόνος ἤθελε τολμήσειν διὰ τοῦτο νὰ τὸ καταφρονήσῃ, ὅστις δὲν ἐσυλλογίσθη ποτὲ, πῶς ἀρχίζουσι καὶ πῶς τελειοῦνται τῶν ἀνθρώπων αἱ γνώσεις· οὐδ' ὑποπτεύεται, ὅτι καὶ τὴν σημερινὴν γεωγραφίαν οἱ μεταγενέστεροί μας τελειότεραν ἀσυγκρίτως μέλλουσι νὰ τὴν καταστήσῃσιν (2). Εἶναι ἀδίκον νὰ ζητῶνται ἀπὸ τὸν Ἐρατοσθένην

Σάμιος, διακόσια σχεδὸν ἔτη μεταγενέστερος τοῦ Φιλολάου. Ὁ δὲ Θεόφραστος, ὡς λέγει ὁ Κικέρων (*Academic. quaest. IV, 39*), πατέρα τῆς δόξης ταύτης ὠνόμαζεν Ἰκέταν τὸν Συρακούσιον. Ἴδε τὰς εἰς τὸν Διογένη. Λαίρτ. βιβλ. ἡ, τμ. 85, σημειώσ. τοῦ Μεναγίου.

(1) Bailly, *Histoire de l'Astronomie ancienne*, pag. 220, *Histoire de l'Astronomie moderne*, tom. I, pag. 365.

(2) Ὁ ἐνδοξότατος Ἱστοριογράφος τῆς φύσεως, λαλῶν πρὸς τῶν παλαιῶν Γεωγράφων, λέγει· *On ne doit pas être surpris du peu de progrès qu'ils ont fait dans la géographie, puisqu'aujourd'hui, malgré toutes les connoissances que l'on a acquises par le secours des sciences mathématiques, et par les découvertes des navigateurs, il reste encore bien des choses à trouver, et de vastes connoissances à découvrir. Buffon, Histoire naturelle. Matier. général. tom. I, pag. 305, édit. de Didot, 1799.*

τοιαῦται γεωγραφικαὶ εἰδήσεις, ὁποίας ἦτον ἀδύνατον νὰ ἔχωσιν ἐκείνου τοῦ καιροῦ οἱ Ἕλληνες (1).

Παρά τὴν γεωγραφίαν ἔγραψ' ὁ Ἐρατοσθένης καὶ ἄλλα ποιητικὰ καὶ πεζὰ διαφόρου ὕλης συντάγματα (2). Ἐκ τούτων εἶναι καὶ τὸ ὀνομαζόμενον ἀπὸ τὸν Πλούταρχον Περὶ πλούτου (3), τοῦ ὁποίου ἡ τελεία ἐπιγραφή ἦτο, Περὶ πλούτου καὶ πενίας (4). Ὡσαύτως εὐρίσκομεν εἰς τὸν Στράβωνα (5) ἄλλο τοῦ Ἐρατοσθένους σύνταγμα, Περὶ τῶν ἀγαθῶν, τελειότερον ὀνομαζόμενον, Περὶ ἀγαθῶν καὶ κακῶν, ἀπὸ τὸν Ἀλεξανδρέα Κλήμεντα (6).

Ὅσον εἶναι δυνατὸν νὰ κρίνη τις τὸν χαρακτήρα τῆς ψυχῆς ἀπὸ τὸν χαρακτήρα τοῦ λόγου, τὰ εἰς τὸν Στράβωνα καὶ ἄλλους σωζόμενα τῶν συγγραμμάτων τοῦ Ἐρατοσθένους ἀποσπάσματα (7) δείχνουσιν ἄνδρα εὐλοισμένον μὲ φαντασίαν ζωηρὰν καὶ ἀσείαν. Τοιαύτη εἶναι ἡ περὶ Ὀμήρου κρίσις διηγούμενος ὁ Ποιητὴς τὴν πλάνην τοῦ Ὀδυσσεύς εἰς τὴν Σακελίαν

(1) Wenigstens ist es unbillig, wenn man Kenntnisse von Eratosthenes fordert, welche ein Grieche seiner Zeit unmöglich haben konnte. Mannert, Geograph. der Griech. und Röm. tom. 1, pag. 94.

(2) Id. Vossii de Historic. Græc. Lib. 1, cap. 17, pag. 108.

(3) Πλουτάρχ. Θεμιστοκλ. § 27, Μέρ. Α, σελ. 230.

(4) Διογένη. Λαέρτ. βιβλ. 3, τμ. 66.

(5) Γεωγραφ. τόμ. Α, σελ. 19.

(6) Σπρωματ. βιβλ. 8, σελ. 496.

(7) Ἀπὸ τὰ πολλὰ τοῦ Ἐρατοσθένους βιβλία ὀλοκλήρῳ τι ἄλλο παρὰ τοὺς Καταξερισμοὺς δὲν σώζεται.

ΤΗΣ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ ΤΟΥ ΣΤΡΑΒΩΝΟΣ. μζ

καὶ τὰς πλησίον νήσους, λέγει (1), ὅτι ὁ Αἴολος ἐχάρισεν εἰς τὸν Ὀδυσσεῖα ἀσκὸν γεμισμένον ἀνέμους, διὰ τὰ τοὺς μεταχειρίζεται εἰς τὸ ταξείδιον. Τὸ πολλὰ χονδρὸν τοῦτο πλάσμα τοῦ ἀσκού ἄλλοι ἀπὸ τοὺς ἐξηγητὰς τὸ ἀπέιδιδαν εἰς τὴν ποιητικὴν ἀδειαν, καὶ ἄλλοι τὸ ἀλληγοροῦσαν εἰς πολλοὺς καὶ διαφόρους τρόπους, φοβούμενοι μὴ βλαφθῆ διὰ τοῦτο ἢ περὶ Ὀμήρου ὑπόληψις. Ἀλλ' ὁ Ἐρατοσθένης, ὅστις καὶ αὐτὸ τὸ ταξείδιον τοῦ Ὀδυσσεύως, ὡς πλάσμα τῆς ὀμηρικῆς φαντασίας ἐσοχάζετο, ἐσυνείδιζε τὰ λέγει ἀσείως, ὅτι τότε δύναται τις τὰ μάθη εἰς ποίους τόπους ἐταξείδευσεν ὁ Ὀδυσσεύς, ὅταν μάθη ποίως ἔρραψε τῶν ἀνέμων τὸν ἀσκὸν· «Τὸτ' ἂν εὐρεῖν» τινὰ, ποῦ Ὀδυσσεύς πεπλάνηται, ὅταν εὕρῃ τὸν σκυτέα τὸν «συρράψαντα τὸν τῶν ἀνέμων ἀσκὸν (2)».

Τὸ ζωηρὸν τῆς φαντασίας τῶν συγγραφέων, ἢ ποιητῶν, φαίνεται μαλίστα εἰς τὴν χρῆσιν τῶν μεταφορῶν· ὅσον εἶναι προσφύεσθαι, τόσον πλέον δείχνουσι τοῦ γράφοντος τὴν δύναμιν. Τοιοῦτον εἶναι ὅ,τι λέγει ὁ Ἐρατοσθένης περὶ τῆς προξενουμένης ἀπὸ τὸν ἄμετρον οἶνον ταραχῆς τοῦ λογικοῦ·

Ἐκ δ' ἀνδρῶν πάντ' ἐτίναξε νόον (3).

Ἄς βάλλῃ εἰς τόπον τοῦ Ἐξετίναξε τὸ Ἐξέβαλε, τὸ Ἐστέρησε, ἢ ὅ,τι ἄλλο τούτων συνώνυμον ἀγαπᾷ, καὶ θελεῖ αἰσθανθῆναι τὴν διαφορὰν ὅστις ἔχη ἀληθῶς ψυχὴν αἰσθητικὴν τοῦ καλοῦ.

---

(1) Ὀδυσσ. κ', 19-50.

(2) Στράβ. Γεωγραφ. τόμ. Α, σελ. 30.

(3) Ἠθικ. ποιήσ. σελ. 134 ἐκδ. Βρύγκ.

Πολύ τούτων άσκειότερα, καί έκφρασιμένη με μεταφοράν εύφρεσάτην είναι ή περί του ίδιου του διδασκαίου, Άρίστωνος του Χίου, κρίσις. Ο Άρίστων ήτο Στωϊκός φιλόσοφος, μαθητής του άρχηγού της αίρέσεως Ζήνωνος· άλλ' αφήσας της Στοάς τὸ άσκητήριο (ὡς συμβαίνει εἰς ὅλα τὰ βίαια), ἐπέρασεν εἰς τοὺς κήπους της ἡδονῆς. Ἴδου πῶς ἐκφράζει τὴν λειποταξίαν ταύτην ὁ Ἐρατοσθένης, « Ἦδη δὲ ποτε καὶ τοῦτον πεφώρακα τὸν » της ἡδονῆς καὶ ἀρετῆς μεσότοιχον διορύττοντα, καὶ ἀναφαι- » νόμενον παρὰ τῆ ἡδονῆ (1) ».

(1) Παρὰ τῷ Ἀθην. βιβλ. ζ', σελ. 281. Δι' κομψαί καὶ προσφυεῖς μεταφοραὶ δὲν περιορίζονται εἰς τὴν ὁποίαν προξενοῦν μόνην ἡδονὴν εἰς τὸν ἀκούοντα, ἀλλ' ἔχουσι καὶ δύναμιν νὰ ἐντυπώσῃ βαδύ- τερα εἰς τὴν ψυχὴν τὰς ἰδίας τῶν πραγμάτων. Ὡς φαντασθῆ τις ἄνδρα, ὅστις, πρὶν ἐξετάσῃ τὰς δυνάμεις του, ἐπήδησεν εἰς τὸ ἀσκη- τριὸν γάδιον, καὶ τοῦ ἀσκητοῦ τούτου τὸ κελλίον χωρισμένον με τοῖχον ἀπὸ Συβαρίτου θάλαμον, καὶ τὸν Συβαρίτην συμκοσιάζοντα καθημέραν με τοὺς φίλους του, καὶ ταρασσοντα τὴν ἡσυχίαν τοῦ ἀσκη- τοῦ· ὡς φαντασθῆ ἔτι, ὅτι ὁ ἀσκητής, νικώμενος ἀπὸ τόσον σφοδρὸν περασμὸν, τρυπᾷ τὸν μεσότοιχον, καὶ δείχνει πρῶτον τὴν βλαδίαν του γενειάδα εἰς τοὺς μεθυσμένους γείτονας (ἀναφαινόμενον παρὰ τῆ ἡδονῆ), ἔπειτα καὶ πηδᾷ ὅλος εἰς τὸν θάλαμον, καὶ καθίζει συμπότης εἰς τὴν τράπεζαν. Ἡ μεταφορὰ εὐφραίνει διὰ τὸ κωμικόν, καὶ δίδει ἐνταυτῷ ἀφορμὴν συμπεράσματος σπουδαιότερου τοιούτου· Ἡ ἀρετὴ, διὰ νὰ ἦναι ἀληθῶς τοικίτη, πρέπει νὰ περικλείεται εἰς τὰ ὅρια τῆς ἀνθρωπίνης δυνάμεως· ὅσον ὑπερβαίνει τις τὰ ὅρια ταῦτα, τόσον πλέον αὐξάνει τὰς δυσκολίας, καὶ ὀλιγοσεύει τὴν ἀνγκυαίαν νὰ τὰς πολεμῇ δύναμιν. Ἐάν ὅμως θέλῃ ἀμεταθέτως νὰ πληθύνῃ τοὺς πετε- ρασμοὺς, διὰ νὰ κητορθῶσῃ πλέον ἀπ' ὅ,τε ζητεῖ ὁ παραγγελίας νὰ τοὺς φεύγωμεν, ὡς ἐξετάσῃ κἄν πρὸ τοῦ πολέμου ἀκριβῶς τὴν δύνά- μιν του, διὰ νὰ μὴν ἔλθῃ ὑστερον εἰς ἀνάγκην νὰ τρυπᾷ γελοίως τοὺς τοίχους.